

Boekbespreking: Recht bij Turkse en Marokkaanse echtscheidingen: handleiding voor hulpverleners

Citation for published version (APA):

de Groot, G-R. (1983). Boekbespreking: Recht bij Turkse en Marokkaanse echtscheidingen: handleiding voor hulpverleners. *Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie*, (5662), 522-524.

Document status and date:

Published: 01/01/1983

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Boekbespreking

Recht bij Turkse en Marokkaanse echtscheidingen, Handleiding voor hulpverleners, werkgroep knelpunten in het Nederlands recht voor etnische minderheden. Uitgave van Nederlands Centrum – Buitenlanders, Utrecht 1983.

Tussen de 1½ à 2% van de inwoners van Nederland zijn moslim. De hoogte van dit percentage wordt vooral veroorzaakt door de aanwezigheid in ons land van circa 152.000 Turken en 100.000 Marokkanen (gegevens CBS, waarover NRC 16 juli 1983), die vrijwel allen de islam belijden. Het verblijf van deze personen in Nederland heeft o.a. ook allerlei gevolgen op juridisch gebied. Eén van de consequenties is het feit, dat Nederlandse juristen met name vanwege de verwijzingsregels van het internationaal privaatrecht steeds vaker worden geconfronteerd met (de toepasselijkheid van) Turks of Marokkaans recht. Nederlandse rechters en ambtenaren van de burgerlijke stand moeten deze rechtsstelsels niet zelden toepassen, terwijl advocaten en notarissen eveneens dikwijls in hun werkzaamheden rekening moeten houden met de inhoud van dit recht.

Het toepassen van buitenlands recht is één van de lastigste punten van de werkzaamheden van een jurist.

Het zou niet moeilijk zijn om vele kolommen van dit tijdschrift te vullen met anekdotes over blunders bij de interpretatie van vreemd recht. Het is dikwijls niet gemakkelijk om buitenlandse wetteksten te pakken te krijgen, die redelijk up to date zijn. Nog moeilijker is het vaak om ook nog bijgewerkte commentaren te bemachtigen, om van relevante rechtspraak maar te zwijgen. Daarbij komt veelal nog het probleem, dat men op vertalingen van teksten, commentaren en rechtspraak is aangewezen, omdat men de rechtstaal van het desbetreffende land niet machtig is. En zelfs als men alle relevante documentatie ter beschikking heeft, kunnen er nog aanmerkelijke moeilijkheden optreden, indien de structuur en de uitgangspunten van het toe te passen rechtsstelsel zeer sterk afwijken van het Nederlandse. Deze moeilijkheden doen zich met name ook voor, indien men wordt geconfronteerd met rechtsstelsels met een islamitische achtergrond.

Het is de grote verdienste van het boekje 'Recht bij Turkse en Marokkaanse echtscheidingen' een eerste inleiding te bieden in het Turkse en Marokkaanse familierecht. In twee verschillende opzichten is hier sprake van een 'eerste' inleiding. In de eerste plaats geeft het onderhavige boekje slechts een *summier* overzicht van het fami-

lierecht in de desbetreffende landen. Voorts is ook sprake van een 'eerste' inleiding, omdat in het Nederlandse taalgebied dergelijke publicaties over Turks en Marokkaans recht tot nog toe ontbraken. De reden daarvoor ligt voor de hand. Materiaal op basis waarvan een dergelijk werk kan worden geschreven, is moeilijk te bemachtigen en de structuur van vooral het Marokkaanse personen- en familierecht wijkt dermate sterk af van het Nederlandse recht, dat ieder die met de gedachte speelt daarover een boek te schrijven, de moed daartoe wel in de schoenen moet zinken gezien de grote kans fouten te maken. Het is daarom een bijzonder moedige daad, dat de subgroep 'buitenlandse vrouwen' van de werkgroep knelpunten in het Nederlands recht voor etnische minderheden het heeft aangedurfd om toch een dergelijk boek te publiceren. De subgroep, die bestaat uit 'vrouwen die als juristen in hun werkkruis met buitenlandse vrouwen in aanraking komen', presenteren hun werk met bescheidenheid. In de inleiding wordt erop gewezen, dat 'noch volledigheid, noch volstrekt juiste interpretaties' worden gepretendeerd; 'veeleer is sprake van een eerste aanzet tot beschrijving van het materiaal voorzover onze kennis erover tot dit moment strekt'.

Het boekje geeft na de inleiding allereerst een beschrijving van het zich op de islam baserende huwelijks- en echtscheidingsrecht van Marokko. De beschrijving bestaat uit een vrije vertaling, c.q. parafraze van de eerste twee boeken (over huwelijk en ontbinding van het huwelijk) van de Moudawwana (Code du statut personnel et des successions), terwijl hieraan soms commentaar is toegevoegd. De beschrijving wordt afgesloten door een kort samenvattend overzicht van de rechtspositie van de gehuwde Marokkaanse vrouw. In dit hoofdstuk wordt voorts even stilgestaan bij enkele internationaal privaatrechtelijke vragen, waarvan de vraag, of een door een Marokkaans consulaat in Nederland geregistreerde verstoting (talaq) naar Marokkaans recht wordt erkend door de Nederlandse rechter, de meest interessante is. Er wordt op gewezen, dat het Nederlandse Ministerie van Justitie ervan uitgaat, dat in Nederland geen voor Nederland rechtsgeldige eenzijdige verstoting van de vrouw door de man kan plaatsvinden. Tevens wordt echter melding gemaakt van één rechterlijke beslissing, (Rb Alkmaar 10 mei 1979, AK 11.936) waarin een dergelijke verstoting wel wordt erkend. Er tekent zich m.i. wellicht een tendens af om sneller tot erkenning van zulke verstoting over te gaan. Te wijzen valt recentelijk op de beslissing van de Rb Arnhem 28 januari 1982, AK 13.153 (vermeld bij D. Kokkini-Iatridou, *Ars Aequi* juni 1983, *Katern* 7, p. 251). Ook in onze buurlanden kunnen voorbeelden van erkenning worden gesignaleerd. Men vergelijkte Amtgericht Hamburg 12 april 1979, *Standesamt* 1980, 311. Toegegeven zij echter, dat de vermelde Nederlandse rechterlijke beslissingen evenwel gewezen zijn voor de inwerkingtreding van de nieuwe wet, houdende regeling van het conflictenrecht inzake ontbinding van het huwelijk en de erkenning daarvan (wet van 25 maart 1981, *Stbl.* 166). De formulering van art. 3 van deze wet blokkeert een dergelijke erkenning waarschijnlijk. Men vergelijkte in deze zin A. Wendels, *Internationale echtscheidingen*, 2e druk, Zwolle 1983, p. 111, 112. In dit verband zij verder trouwens nog gewezen op de interessante beschouwing van Wendels over verstotingen, die in Marokko plaatsvinden (p. 110). Sinds 1974 moet elke verstoting in Marokko aan de rechter ter homologatie worden voorgelegd (zie ook het hier gerecenseerde boek, p. 17). Wendels acht het verdedigbaar, dat deze verstotingen gezien de toezienende rol van een rechter vallen onder de werking van art. 2 van de Ne-

derlandse wet inzake internationale echtscheidingen en niet zoals men op het eerste gezicht zou verwachten onder art. 3. Dergelijke verstotingen zouden dan hier te lande moeten worden erkend, mits de Marokkaanse rechter rechtsmacht had en voorts sprake is van behoorlijke rechtspleging.

In Turkije geldt al bijna 60 jaar geen zich op de islam baserend recht meer. In 1926 heeft Turkije het Zwitserse Burgerlijk Wetboek (met enige wijzigingen, b.v. in het huwelijksgoederenrecht) overgenomen. Het Turkse personen- en familierecht behoort derhalve anders dan het Marokkaanse tot de Romaans-Germaanse rechtsfamilie. De beschrijving van het Turkse echtscheidingsrecht, die in het tweede hoofdstuk wordt gegeven, heeft daarom geen voor de ogen van Nederlandse juristen verrassende inhoud. Het echtscheidingsrecht wordt weer beschreven door een becominger vertaling van de wettekst of een parafraze daarvan te geven. Vervolgens wordt kort stilgestaan bij het Turkse huwelijksgoederenrecht, dat anders dan het Zwitserse recht als wettelijk huwelijksgoederensysteem uitsluiting van elke gemeenschap van goederen kent. Na de beschrijving van het huwelijksgoederenrecht wordt een systematischer overzicht van de positie van de Turkse gehuwde vrouw gegeven. In het hoofdstuk over Turkije wordt ook weer aandacht besteed aan het IPR. Geattendeerd wordt op het feit, dat tussen Turkije en Nederland het verdrag van Luxemburg (8 september 1967) inzake de erkenning van beslissing betreffende de huwelijksband geldt. Op grond van dit verdrag worden Nederlandse echtscheidingsvonnissen in Turkije erkend. Tevens wordt gewezen op de op 22 november 1982 in Turkije in werking getreden wet op het internationaal privaatrecht en burgerlijk procesrecht (zie daarover Tuğrul *Ansay*, *Das Standesamt* 1983, 29-30; Hilmar Krüger, *Zeitschrift für Rechtsvergleichung* 1982, 169-189; *Das Standesamt* 1983, 38-49; *IPRax* 1982, 252-259). Ten slotte wordt nog ingegaan op enkele praktijken, die weliswaar in strijd zijn met de Turkse wet, maar op het Turkse platteland nog vaak voorkomen; met name het uithuwelijken van jonge meisjes tegen betaling van een bruidsschat en de uitsluitend volgens de islamitische ritus gesloten huwelijken.

Na de voorgaande hoofdstukken wordt vervolgens een summiere beschrijving gegeven van de Nederlandse echtscheidingsprocedure. Vervolgens wordt een hoofdstuk gewijd aan een aantal internationaal-privaatrechtelijke vraagstukken rond de huwelijksontbinding. Behalve aan punten van internationaal echtscheidingsrecht wordt in dat hoofdstuk ook aandacht besteed aan IPR-vragen betreffende alimentatie, boedelscheiding, gezagsvoorziening voor de kinderen en toewijzing van de echtelijke woning. Uit het voorgaande blijkt reeds, dat het onderhavige boekje zich niet slechts beperkt tot het geven van informatie over het recht in Turkije en Marokko; ook het Nederlandse recht komt – voor zover het relevant is bij Turkse en Marokkaanse echtscheidingen die zich in ons land afspelen – ruimschoots aan de orde. In de laatste twee hoofdstukken worden daarom nog twee andere Nederlandsrechtelijke onderwerpen aangesneden, te weten de positie van buitenlandse vrouwen in het Nederlandse vreemdelingenrecht (in het bijzonder verblijf en arbeid) en enkele aspecten van de Nederlandse sociale zekerheid voor buitenlandse vrouwen (met name bijstand en kinderbijslag). Al deze informatie maken het boekje voor zowel juridische als niet-juridische hulpverleners handig en bruikbaar.

Door de bovenstaande opmerkingen is al voldoende duidelijk, dat ik bewondering heb voor het initiatief en het werk, dat geleid heeft tot de publicatie van het onder-

havige boek. Een aantal kritische randopmerkingen is niettemin nog op zijn plaats. De uiteenzettingen over het Marokkaanse en Turkse recht zijn wellicht gebaseerd op oudere teksten dan m.i. nodig was geweest. Volgens op p. 85 opgenomen voetnoten berust de beschrijving van het Marokkaanse recht hoofdzakelijk op een tot 1969 bijgewerkte editie van het hoofdstuk Marokko uit Bergmann-Ferid, Internationales Ehe- und Kindschaftsrecht en een vertaling van de Moudawwana in de Revue Algérienne, Tunisienne et Marocaine de Législation et de Jurisprudence van 1961. De beschrijving van het Turkse recht zou hoofdzakelijk op een tot 1-6-1967 bijgewerkte uitgave van het hoofdstuk Turkije uit Bergmann-Ferid berusten. Niettemin vermelden de auteurs na deze data voorgevallen legislatieve wijzigingen, zoals b.v. de in Marokko sinds 1974 verplicht gestelde rechterlijke homologatie van de talaq. Hebben de auteurs dus nog andere niet uitdrukkelijk vermelde bronnen geraadpleegd? Of heeft men de data van de laatste in Bergmann-Ferid verwerkte supplementen voor Marokko en Turkije verkeerd genoteerd (wat gezien het ingewikkelde systeem van daten in Bergmann-Ferid echt te verontschuldigen valt)?

Het is in elk geval spijtig dat het boek vrijwel geen verwijzingen geeft naar verdere literatuur over het recht van Marokko en Turkije. Verwijzing naar b.v. de Juris Classeur, Législation Comparée, die voor de desbetreffende landen eveneens recente informatie bevat, zou prettig zijn geweest. Voor Turkije had verder verwerking van de tweede druk van de Introduction to Turkish law (Red: Fugrul Ansay en Don Wallace jr., Ankara (Society of Comparative Law) /Dobbs Ferry, NY (Oceana Publications) 1978) voor de hand gelegen, daar hoofdstukken IV en VI van dat boek uitvoerige informatie geven over het Turkse personen- en familierecht.

Ideaal zou zijn geweest, als het boek ter verdere verdieping een overzicht zou hebben opgenomen van enigszins toegankelijke publicaties over Marokkaans en Turks recht. Weliswaar bestaan er in het Nederlands nauwelijks dergelijke publicaties, maar in het Frans, Duits en Engels zouden toch een redelijk aantal boeken en opstellen kunnen worden vermeld. Voor degene, die in een concreet geval Turks of Marokkaans recht moet toepassen, zouden dergelijke verwijzingen veel werk besparen. Ik wil de

hoop uitspreken, dat een volgende druk van dit boekje een dergelijke bibliografie zal bevatten.

In zo'n volgende druk zou wellicht ook tenminste enige aandacht kunnen worden besteed aan problemen van gemengd Nederlands-Marokkaanse of Nederlands-Turkse huwelijken. In de inleiding worden dergelijke gemengde huwelijken uitdrukkelijk buiten haakjes gezet. Gezien de complexiteit van de problemen bij vooral de Nederlands-Marokkaanse huwelijken is dit begrijpelijk, maar juist vanwege deze problemen is enige informatie ook des te noodzakelijker. Zo zou misschien enigszins kunnen worden ingegaan op vragen over de (on)wenselijkheid van Marokkaanse huwelijkscontracten voor Nederlands-Marokkaanse huwelijken: een onderwerp waarover nog heel wat onderzoek nodig is. Men vergelijk hierover ook de bijdrage van mw. mr. A. J. Feenstra in dit nummer van het WPNR.

Aan het slot van deze boekbespreking wil ik (nogmaals) toejuichen, dat door de publicatie van dit boekje de research van vooral het Marokkaanse, maar ook het Turkse recht eindelijk wat op gang komt. Het is een aardig toeval, dat ongeveer tegelijkertijd met het verschijnen van dit werkje ook mw. prof. dr. Kokkini-Iatridou in het reeds geciteerde juni-nummer van Ars Aequi (Katern 7, p. 249-252) aandacht vroeg voor IPR-gevolgen van de verstoting naar islamitisch recht in Nederland. En in juni heeft tevens het eerste symposium van de nieuwe vereniging RIMO (Vereniging ter bestudering van het Recht van de Islam en het Midden Oosten), te Leiden plaatsgehad. (Zie de aankondiging van dit symposium in WPNR 5651 (1983), blz. 307) De teksten van de tijdens het symposium gehouden voordrachten zullen over enkele maanden eveneens in druk verschijnen. De belangstelling voor het recht van islamitische landen is duidelijk groeiende.

Ten slotte: degenen die het boek 'Recht bij Turke en Marokkaanse echtscheidingen' willen aanschaffen, kunnen dit bestellen bij het Nederlands Centrum Buitenlanders, Postbus 638, 3500 AP Utrecht (tel. 030-334531). De auteurs hopen dat zij op dat adres tevens suggesties voor aanvullingen en verbeteringen ten behoeve van een eventuele volgende druk zullen mogen ontvangen.

Gerard-René de Groot

Recente Rechtspraak

BELASTINGRECHT

(eerste halfjaar 1983)

I. INKOMSTENBELASTING

1. *Is de huurwaarde forfait regeling voor de eigen woning ook van toepassing bij samenwonenden als de baten en lasten niet gelijkelijk worden verdeeld?*

HR 3 november 1982 BNB 1983-21

Belastingplichtige en mevrouw B zijn medeëigenaar van het door hen bewoonde huis in de verhouding 60% respectievelijk 40%. In dezelfde verhouding worden de kosten en lasten en afschrijvingen gedragen. Het huis bewonen zij met elkaar als waren zij gehuwd, hetgeen inhoudt dat zij van de woning in gelijke mate gebruik maken. Ie-

der van hen heeft een eigen werkkamer.

Uit deze door het Gerechtshof vastgestelde feiten vloeit naar het oordeel van de Hoge Raad voort, dat belanghebbende en mevrouw B ieder de helft van de huurwaarde van de woning genieten als inkomsten uit vermogen.

De kosten, lasten en afschrijvingen worden gedragen in de verhouding waarin beiden tot de eigendom zijn gerechtigd n.l. in de verhouding 60 : 40.

In dit geval is de huurwaarde forfait regeling van artikel 42 a Wet Inkomstenbelasting niet van toepassing, zo oordeelt de Hoge Raad.

Dit arrest ligt volkomen in de lijn van de verwachtingen en is het logisch gevolg van het arrest van de Hoge Raad van 17 oktober 1979 BNB 1980-72 WPNR 5533 pag. 680. In dat geval werden de kosten, lasten en afschrijvingen wel verdeeld in dezelfde verhouding als de baten werden genoten n.l. in de verhouding 50 : 50.